

The comprehensive approach of educational and health-protecting institutes assists in solving the problem of state of the children.

Key words: health, physical education, sports profile.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2015 р.

Прийнято до друку 14.05.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 376+37.013.78

І. М. Трубавіна

ПРОФІЛАКТИКА СІМЕЙНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ У МАЙБУТНІХ МІЛІЦІОНЕРІВ

В умовах становлення незалежної соціальної і демократичної держави в Україні, формування ринкових відносин, загострення суспільних протиріч зростає роль сім'ї як фактору виживання, захисту і розвитку кожної людини, її соціалізації. Робота міліціонера пов'язана з примусом і владою, постійно виникаючими екстремальними умовами праці, які мають різні наслідки на особистість працівника ОВС і якість його діяльності [2] і часто переносяться в родину, результатом чого може бути емоційне, психологічне, економічне, фізичне насильство, агресія, авторитарний стиль спілкування, що не укріплює сімейні стосунки і не сприяє вияву тепла, любові, турботи один до одного тощо. Усе це може привести до розпаду сімей, погіршення сімейних стосунків, кризи сім'ї, а також до того, що сім'я перестане виконувати свою рекреаційну функцію для кожного її члена. Погіршиться і виконання усіх інших функцій родини. Тому доцільно здійснювати профілактику сімейного неблагополуччя у майбутніх працівників ОВС ще до того, як вони прийдуть на своє робоче місце, незалежно від того, одружені вони на час навчання у ВНЗ чи ще ні. Ураховуючи викладене, можемо говорити про необхідність підготовки у ВНЗ МВС до сімейного життя майбутнього працівника ОВС як фактору протидії впливу екстремальним умовам праці міліціонера, його ресурсу і підтримки в екстремальних умовах, а також про формування усвідомленого батьківства і відповідального сім'янина.

Існуючі дослідження розглядають профілактику сімейного неблагополуччя в контексті розвитку сім'ї (В. Бондаровська), покращення сімейного виховання (Т. Лодкіна, Т. Кравченко), укріплення сім'ї (А. Кочубей), зміцнення потенціалу сім'ї (В. Савка) тощо. Але ці дослідження стосуються усіх сімей, без особливостей впливу професії її членів. Проблема профілактики сімейного неблагополуччя у майбутніх працівників ОВС не розглядалася у науково-педагогічних дослідженнях.

Метою статті є визначення змісту профілактики сімейного неблагополуччя у майбутніх працівників ОВС у ВНЗ МВС з урахуванням особливостей впливу їх роботи на сімейні стосунки.

У контексті сказаного можемо говорити про необхідність профілактики сімейного неблагополуччя у майбутніх працівників ОВС в двох напрямках – в напрямку типових проблем розвитку сім'ї і в напрямку впливу екстремальних умов праці міліціонера. Під профілактикою сімейного неблагополуччя ми розуміємо створення соціальних умов (педагогічних, психологічних, правових, економічних, соціально-медичних, соціально-педагогічних) для запобігання кризи і розпаду сім'ї. Методологічною основою профілактики сімейного неблагополуччя вважаємо інформаційний підхід і «допомогу для самопомогти» як ті, що забезпечують прийняття відповідальних виважених рішень майбутніми працівниками ОВС щодо особистого життя на основі інформації про сім'ю і вміння їх реалізовувати з урахуванням прав членів родини.

З точки зору профілактики сімейного неблагополуччя в контексті проблем розвитку сім'ї доцільно у ВНЗ ознайомити майбутніх працівників ОВС з теорією розвитку сім'ї для з'ясування етапів розвитку сім'ї, криз розвитку і факторів неблагополуччя родини. Знання про них дозволяє свідомо попереджувати сімейні проблеми і кризи, запобігати конфліктам. Жодна навчальна дисципліна у ВНЗ не знайомить з цими важливими для життя людини питаннями. При створенні сім'ї важливо знати, що на стан подружніх і батьківських стосунків впливають різні фактори. Додамо сюди протиріччя між ненормованим робочим днем міліціонера, емоційним виснаженням його на роботі, постійним зіткненням з негативом і потребу в чуйності, повазі, прояву любові у членів сім'ї при обмеженому в спілкуванні вдома часі, коли треба відновитися після роботи. Коли на роботі потрібні емоційна стійкість, психологічна стійкість, урівноваженість, непорушність, авторитаризм, то дома треба швидко переключатися на інше: на вияв емоцій, батьківських і подружніх почуттів, демократичне спілкування, інтереси членів родини тощо. Тільки в цьому випадку сім'я зможе виконати свою рекреаційну функцію і дати можливість відновитися після роботи як міліціонеру, так і іншим членам родини. Тому треба навчати майбутніх міліціонерів побудові сімейних стосунків, батьківству, виявленню почуттів тощо при тому, що професія вимагає стримувати почуття та емоції для ефективності роботи. Це є можливим у позааудиторній роботі через психологічні і соціально-педагогічні тренінги, самоосвіту, самовиховання. У контексті цього важливою є робота психолога, психологічної служби ВНЗ, взаємодії з НДО, ЦСССДМ, введення посади соціального педагога у ВНЗ. Саме вони можуть сприяти соціальній адаптації абітурієнтів до умов ВНЗ, професійній адаптації курсантів до професії міліціонера, їх професійному розвитку, гармонійному розвитку особистості молодого людини, підготовці до сімейного життя, батьківства, створенню соціальних зв'язків і підтримки, запобігання ізоляції в

суспільстві. Якщо робота курсових офіцерів спрямована на професійне становлення, адаптацію до професії, то робота соціальних педагогів і психологів повинна бути спрямованою на формування життєвих умінь, почуттів, ставлень, які необхідні для успіху в сімейних і дружніх стосунках, спілкування в соціумі. Вважаємо також за доцільне ввести навчальну дисципліну типу «Родинознавство» в план магістерської підготовки, де ці питання розкриваються більш широко і інтегровано з різних наук. Дисципліни такого типу існують в інших країнах на етапі магістерської підготовки працівників різних сфер. Наприклад, «Дитинознавство», «Дозвіллезнавство» тощо. Такі навчальні дисципліни орієнтовані не на професійні функції і задачі, професійні вміння як основу діяльності в стандарті освіти, який будується на компетентності, а вже на об'єкт діяльності на базі вже сформованих професійних компетентностей, які об'єднуються навколо певної проблеми чи клієнта. Такою проблемою може бути дитина, родина, окремі умови праці, у т.ч. екстремальні. Тобто мова йде про поглиблення підготовки і про її як професійну спрямованість, так і особисту значущість для кожного. Тому це можливо тільки на рівні магістерської підготовки, коли вже є сформованою професійна компетентність на рівні бакалаврату, яку можна вдосконалювати через перенос в нові умови як ускладнену і конкретизовану діяльність щодо окремих об'єктів роботи, що дозволить застосовувати набуту компетентність відповідно до особливостей людей.

Для профілактики сімейного неблагополуччя, успішного розвитку сім'ї доцільно знати членам сім'ї про етапи розвитку сім'ї на основі психологічних задач сім'ї і вчасно їх вирішувати. При профілактиці сімейного неблагополуччя треба знати, що сім'я є соціальною системою зі своїми стосунками між членами сім'ї, від яких залежить її згуртованість, міцність, потенціал щодо подолання проблем і криз. Види взаємин у сім'ї можна класифікувати на стосунки «батьки-діти», «діти-діти», «чоловік-дружина» [1]. Останні мають свої особливості: конфліктність членів сім'ї, когось з них позначається в мобільній соціальній системі; сім'я ґрунтується на інших зв'язках і стосунках, аніж стосунки з колегами чи злочинцями; конфліктність однієї людини впливає на структуру і функції сім'ї, перешкоджає нормальному спілкуванню і діяльності членів сім'ї, отже, впливає на виховання і розвиток дітей, формування їх моделі сімейного життя.

Слід також відзначити, що батьки та інші дорослі члени сім'ї повинні знати, які права дітей вони можуть захищати; а дорослі діти – які права батьків вони можуть захищати самостійно. Ці знання складають основу когнітивної частини батьківської компетентності, життєвих умінь у дітей та дорослих. Застосування цих знань на практиці є результатом засвоєння поведінкової складової батьківської компетентності та життєвих умінь дорослих і дітей. Цим вмінням сьогодні починають навчати за програмою підготовки молоді до сімейного життя Мінсоцполітики України, але на основі прийняття добровільності

соціальних послуг молоддю. У той же час навіть в Мексиці і Туреччині існують обов'язкові державні програми батьківської просвіти. Батьківству треба вчитися не на помилках з власною дитиною.

Підготовка до сімейного життя в напрямку профілактики сімейного неблагополуччя повинна включати навчання життєвим вмінням, яким жодна школа, соціальна служба не навчає. Життєві уміння – ті, які необхідні для розв'язання питань і проблем життя особистості в сім'ї, суспільстві. До них відносяться психологічні, економічні, побутові, педагогічні уміння. Життєві вміння – це дії, за допомогою яких права членів родини стають втілюваними і реальними, що можливо лише за умови їх знання, поваги і захисту [1], володіння ними на практиці, що вимагає їх спеціального формування, у той час як жодна навчальна дисципліна і жоден напрямок виховання у ЗНЗ, ВНЗ на це не спрямовані. Це вимагає знов-таки роботи соціального педагога і психолога в цьому аспекті. Відзначимо, що певна частина життєвих умінь потрібна міліціонерам і як професійні вміння, тому їх формування стосовно професійної діяльності може бути частиною навчального плану підготовки працівників ОВС, як це є в підготовці суддів у Канаді та Україні, працівників СБУ в Україні. Мова йде про курс «Основи професійних умінь». Але щодо сім'ї це можуть бути тренінги в позааудиторній діяльності щодо формування критичного мислення, батьківських умінь, комунікативних умінь, керування своїм станом і вміння впливати на інших членів родини. Також це може бути частиною предметів «Родинознавство», «Основи психології», «Ділова українська мова», «Конфліктологія» тощо. Але спочатку треба ознайомити з ними викладачів, бо їх цьому теж ніде не вчили, для того, щоб вони змогли знайти можливість в своїх дисциплінах для формування цих умінь. Взагалі, доцільно б мати програму формування життєвих умінь, батьківських умінь на рівні ЗНЗ, ВНЗ з урахуванням віку тих, хто навчається. Відзначимо, що названі життєві вміння члени сім'ї можуть використовувати у спілкуванні з середовищем, впливаючи на нього в своїх інтересах, захищаючи свої права в суспільстві. Засвоєння прав членів сім'ї і прав родини, життєвих умінь, батьківської компетентності зміцнює сім'ю як соціальний інститут, надає стабільності, порядку її життєдіяльності, забезпечує реалізацію прав, виконання обов'язків.

Становлення сім'ї вимагає усвідомлення, вироблення і ранжування сімейних цінностей разом з цінностями особистого життя кожного з членів сім'ї. Де взяти такий перелік, як ними керуватися в щоденному житті, моральному виборі – для цього потрібна інформаційна допомога. Такий підхід дозволяє відійти від реалізації батьківських моделей сімейного життя і сформувати власну, на основі гендерної рівності, керуючись почуттям любові і відповідальності один за одного. Життя непередбачуване, крім проблем розвитку сім'ї, суспільство, життя, робота створюють нові проблеми. Виникає проблема згуртування сім'ї (або її розпаду) у кризовій ситуації. І тут відіграють роль як сімейні цінності, почуття, стосунки, так і

права членів родини, які захищені законом (наприклад, право на утримування хворого члена сім'ї іншим працездатним членом сім'ї навіть після розлучення); їх обов'язки. Вартості сімейного життя доцільно також вивчати в курсі родинознавства, формувати в позааудиторній роботі як профілактику сімейного неблагополуччя.

Відзначимо, що сім'ям міліціонерів притаманна певна закритість від суспільства, ізоляція та сегрегація, яка зумовлена як турботою про особисту та професійну безпеку працівників ОВС, турботою про безпеку їх сімей, так і їх незнанням значення позитивних соціальних зв'язків у житті, соціальної підтримки, недовірою до людей внаслідок профдеформації і постійного спілкування з негативом, постійного впливу різних екстремальних умов чи їх комплексу тощо. Тому знання про особливості життя і розвитку сім'ї, керування ними в побудові свого сімейного життя дозволить запобігти як кризі родини, так і успішному розвитку, соціалізації в суспільстві, що приводить до розвитку кожного члена родини – як дитини, так і дорослого.

Окремо стоїть питання про профілактику економічних негараздів в родині. З одного боку, є невисока заробітна платня міліціонера, з іншого боку – є проблема в формуванні раціональних потреб членів родини. Відомо, що основою сімейного насильства перш за все є сварки через розтринькування грошей і борги. Тому потрібна робота з організації завоює основ сімейної економіки, що можливо через новий навчальний курс «Основи сімейної економіки», який би прослухали всі курсанти. Це масова проблема і вирішувати її треба як в своїй родині, так і в родинях тих, куди міліціонер виїжджає за викликом. Тобто знов-таки постає питання про особисту і професійну значущість профілактики сімейного неблагополуччя.

Окремо стоять питання профілактики впливу екстремальних умов праці міліціонера на сім'ю. Відомо, що ненормований робочий день, важкі і непередбачувані умови праці, нестаток часу на родину провокують конфлікти і розлади в родині, усунення від батьківських і подружніх обов'язків, образи, розлучення. Це позначається не тільки на дітях, але й на кожному члені родини негативно. Людина, яка не відпочила вдома, не може ефективно працювати. Доведено [2], що екстремальні умови праці міліціонера мають на його особистість психологічний, фізіологічний, соціальний та ін. негативні впливи. Це означає, що певною мірою цей вплив відчуває його родина. Тому постає питання про тайм-менеджмент роботи міліціонера, що є можливим при вивченні дисципліни «Менеджмент», тренінги в позааудиторній роботі, про профілактику вигорання і вміння організовувати своє і сімейне дозвілля та відпочинок без традиційних способів зняття стресу, гармонійний розвиток особистості, хобі, соціальні зв'язки тощо. Це вимагає введення дисципліни «Дозвіллезнавство» в навчальний план підготовки майбутніх праївників ОВС, а також відповідної перебудови виховної роботи зі студентами в цьому напрямку.

На основі викладеного, можемо зробити висновок про необхідність введення в навчальний план магістерської підготовки майбутніх працівників ОВС дисциплін: «Родинознавство», «Основ професійних умінь», «Дозвідлєзнавство», «Тайм-менеджмент», «Робота працівника ОВС в екстремальних умовах», навчальні програми курсів бакалаврської підготовки доповнити питаннями формування життєвих, батьківських і професійних умінь, розвитку сім'ї, а в позааудиторну роботу у ВНЗ включити питання підготовки молоді до сімейного життя, формування життєвих та батьківських умінь, ввести посади соціального педагога і психолога у ВНЗ, організувати їх взаємодію у складі соціальної психолого-педагогічної служби навчального закладу, налагодити взаємодію з названих питань з ЦСССДМ, НДО керівника такої служби з проблеми профілактики сімейного неблагополуччя. Перспективами подальших досліджень вважаємо дослідження впливу реалізації цих заходів на профілактику сімейного неблагополуччя у працівників ОВС.

Список використаної літератури

1. Трубавіна І. М. Теорія та методика соціально-педагогічної роботи з сім'єю : [монографія] / Ірина Миколаївна Трубавіна. – Харків : «Нове слово», 2007. – 398 с. **2. Білоус Т. Л.** Формування професійної готовності до роботи в екстремальних умовах у майбутніх працівників органів внутрішніх справ України / Автореф дис. канд. пед. наук за спец. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Білоус Тетяна Львівна. – Слов'янськ : ДДПУ, 2015. – 21 с.

Трубавіна І. М. Профілактика сімейного неблагополуччя у майбутніх міліціонерів

Стаття розкриває актуальність проблеми профілактики сімейного неблагополуччя у майбутніх міліціонерів під час навчання у ВНЗ МВС. Доведено необхідність загальної профілактики сімейного неблагополуччя (спільної для всієї молоді) і спеціальної профілактики, яка пов'язана з особливостями роботи міліціонера, впливом екстремальних умов його праці на сімейні стосунки. Автором визначено зміст і шляхи профілактики сімейного неблагополуччя у майбутніх працівників ОВС під час навчання у ВНЗ МВС, серед яких введення нових навчальних дисциплін «Родинознавство», «Дозвідлєзнавство», «Тайм-менеджмент», «Основи професійних умінь», оновлення існуючих дисциплін, формування в позааудиторній роботі життєвих і батьківських умінь, введення посади соціального педагога, організації роботи соціальної психолого-педагогічної служби ВНЗ, взаємодії з даної проблеми з НДО, ЦСССДМ.

Ключові слова: профілактика, сімейне неблагополуччя, майбутні міліціонери.

Трубавина И. Н. Профилактика семейного неблагополучия у будущих милиционеров

Статья раскрывает актуальность проблемы профилактики семейного неблагополучия у будущих милиционеров во время обучения в вузе системы МВД. Доказана необходимость общей профилактики семейного неблагополучия (общей для всей молодежи) и специальной профилактики, которая связана с особенностями работы милиционера, влиянием экстремальных условий его работы на семейные отношения. Автором определено содержание и пути профилактики семейного неблагополучия у будущих работников ОВД во время учебы в вузе, среди которых введение новых учебных дисциплин «Семеведение», «Досуговедение», «Тайм-менеджмент», «Основы профессиональных умений», обновление существующих дисциплин, формирование во внеаудиторной работе жизненных и родительских умений, введение должности социального педагога, организации работы социальной психолого-педагогической службы вуза, взаимодействия по данной проблеме с НГО, ЦСССДМ.

Ключевые слова: профилактика, семейное неблагополучие, будущие милиционеры.

Trubavina I. N. The Prevention of Family Trouble in Future Policemens

The article reveals the importance of the problem of prevention of family trouble in future polic officers during training in the university system of the Ministry of Interior. The author proved need in general prevention of family trouble (total for all young people) and special prevention, which is associated with the peculiarities of the policeman, the influence of the extreme conditions of his work on family relationships.

The authors defined the content and ways of prevention of family trouble in future policemen during their studies at the university, including the introduction of new disciplines "The family conduct", "The leisure conduct", "Time-Management", "Fundamentals of professional skills", updating of existing disciplines, the formation of extracurricular work life and parenting skills, the introduction of social teacher vacancies, the organization of the social psychological-pedagogical service of the university, cooperation on this issue with NGOs, social services. The such measures in principle provide a professional and personal value learning of new material under study in university, implement information approach and «support for self-help» in the prevention of family troubles future policemen.

The perspectives of future researches is study of effectes that easures for the prevention of family troubles future policemenes in university.

Key words: prevention, family trouble, future policemen.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2015 р.

Прийнято до друку 14.05.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.